

Kaynakça : AA

Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye'nin yeri

Afro-Avrasya'nın merkezinde yer alan, Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı gibi stratejik geçiş yollarına sahip olan Akdeniz tarihin her döneminde güç mücadelesinin merkezi oldu. Bunun yanında, Ortadoğu ve Karadeniz enerji kaynaklarının küresel pazarlara ulaştırılmasında da stratejik bir konumda. Son dönemde giderek artan gerginliğin geçmişi de 2000'li yılların başına, yani Doğu Akdeniz'de doğalgaz kaynaklarının yer aldığına ilişkin bilimsel öngörülerin ortaya çıkmaya başladığı döneme dayanıyor. Yapılan sondajlar sonunda İsrail, Tamar yatağında 320 milyar metreküp, Leviathan'da 600 milyar metreküp, Kıbrıs ise Afrodit'te 130 milyar metreküp, Kalipsoda ise

200 milyar metreküp civarında doğalgaz bulunduğunu ilan etti. Bölgenin en büyük doğalgaz kaynağı ise 800 milyar metreküplük rezerviyle Mısır'ın Zohr bölgesi oldu. Bu keşifler, dünyadaki büyük gaz sahaları ile karşılaştırıldığında küçük ölçekli rezervler düzeyinde ve çok azı arama, keşif, çıkarma, iletme ve satış gibi yatırım maliyetlerini karşılayabilecek ölçüye ulaşabildi. Fakat yine de Kıbrıs Cumhuriyeti, 2002'den itibaren Doğu Akdeniz'de başta Mısır olmak üzere diğer kıyıdaş ülkeler Lübnan, Suriye ve İsrail ile doğalgaz rezervlerinin çıkartılıp boru hatları aracılığıyla Avrupa pazarına taşınması hedefini yerine getirmek üzere Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları yapmaya başladı.

Doç. Dr. Özgür Ünal Eriş¹
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

¹ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Görevlisi

Türkiye ise bu anlaşmaların Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'nin haklarını çiğnediği gerekçesiyle konuyu BM'ye taşıdı ve kendi münhasır ekonomik bölge haritalarını BM nezdinde onaylattı. Türkiye'nin BM nezdinde itirazlarına rağmen Kıbrıs, 2007'nin başında 13 adet arama sahası ilan etti ve büyük petrol şirketlerine ruhsat verme aşamasına geçti. Buna karşılık olarak Türkiye, Doğu Akdeniz'de kendi ekonomik bölgesinde Kuzey Kıbrıs'ta adanın kuzeyi ve doğusunda belirlediği bölgelerde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na arama ruhsatları verdi. Kıbrıs'ın 13 parselinden 1, 4, 5, 6 ve 7 no'lu parsellerin bir bölümü, Türkiye'nin TPAO'ya ruhsat verdiği bloklarla kesişiyor. 3 no'lu parsel ise Kuzey Kıbrıs'ın TPAO'ya verdiği ayrıcalıklı alan ile çakışıyor.

2019 Ocak ayında Kahire'de bir araya gelen Kıbrıs, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin ve Mısır, Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu kurduklarını ilan ettiler. Forumun amacı bölgesel kaynakların üretimi, tüketimi ve pazarlanması süreçlerinde işbirliği yapmak ve Doğu Akdeniz'i yeni bir enerji üssüne dönüştürmek olarak açıklanıyor. İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs Akdeniz'in altından Yunanistan'a, oradan da Avrupa'ya gaz gönderecek East-Med adlı bir boru hattı projesini hayata geçirmek istiyor. İnşa edilmesi planlanan boru hattının teknik ve ekonomik olarak yeterli olup olmadığı, bölgede böyle bir boru hattını dolduracak gaz miktarının olup olmadığı ve hattın ulaşacağı yerlerde gaza yeterli talebin gelip gelmeyeceği hala tartışılmasına rağmen Avrupa Birliği (AB) de söz konusu hattın yapımı için projeyi destekliyor.

AB'nin yanısıra ABD ve Rusya da bölgeye ilgi gösteriyor ve dünyanın en büyük enerji şirketleri de bölgedeki tüm enerji arama ve iletim projeleriyle ilgileniyor. Suriye İç Savaşı'nda sona gelmesi de Doğu Akdeniz'in önemini arttırdı. Belirsizlikler ortadan kalktıkça yatırımlar, pazarlıklar ve işbirliği arayışları artmakta ve böylece nüfuz mücadelesi Suriye'den Doğu Akdeniz'e doğru kaymaktadır. Suriye'de oluşacak yeni siyasal yapılanma ve güç dağılımı, bölgedeki enerji kaynaklarının kimler arasında ve nasıl paylaşılacağını belirleyecek bir potansiyele sahiptir. Herhangi bir küresel ya da bölgesel aktörün Suriye'de elde edeceği bir nüfuz ve etki, bu aktöre Doğu Akdeniz denkleminde avantaj kazandırabilecektir. Bu nedenle, pek çok aktör, Suriye'de nihai çözümün kendi çıkarlarına uygun şekilde gerçekleşmesi için çabalamaktadır. Kısacası, Doğu Akdeniz'deki enerji meseleleriyle Suriye'deki savaşı birbirinden ayrı ele almak kolay değildir (Ozan, 2019: 3).

Bu deklam içine Türkiye'nin de girmesi gerekirken bu gelişmeler, Doğu Akdeniz'in önde gelen ülkelerinden biri olan Türkiye ve Kıbrıs adasının bir parçası olan Kıbrıs Türkleri'nin izolasyonuna neden oldu. Kıbrıs'ı zaten egemen bir devlet olarak tanımayan, Mısır ve İsrail ile ilişkileri de son derece gergin olan Türkiye, ekonomik ve siyasi haklarını korumak için daha yüksek sesle görünür olma politikasına yöneldi. Yunanistan, Kıbrıs ve İtalya'nın AB üyesi olması, Doğu Akdeniz'de ABD, Katar, Fransa gibi ülkelerin büyük şirketlerinin yer alması Türkiye'nin daha da yalnızlaşmasına neden oldu. Türkiye, bu nedenle, Kıbrıs sorunun çözümünde tek yetkili olan BM'nin bu süreçte daha çok ses çıkarmasını talep ediyor.

Aynı zamanda Türkiye'nin enerji güvenliği ve bir enerji koridoru olmayı hedefleyen politikaları açısından da Doğu Akdeniz'deki gelişmeler ciddi riskler yaratmaktadır. Türkiye'nin izlediği büyümeye dayalı ekonomi politikaları sonucu artan üretim ihtiyacı da ülkede enerji talebini artırmaktadır. Ancak, enerji ihtiyacında %72 oranında dışa bağımlı yapısı dolayısıyla, dış ticaret açığı önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sebeple Türkiye için enerjide dışa bağımlılığın azaltılması, kaynak çeşitliliğinin artırılması ve yerel kaynakların kullanımının artırılması gibi hedeflerin önem

kazandığını ve enerji arz güvenliğinin sağlanmasının da Türkiye için öncelikli politikaların başında geldiğini söyleyebiliriz. Türkiye aynı zamanda enerji kaynaklarının geçiş hatları üzerinde yer alan stratejik coğrafi avantajını kullanarak enerji güvenliği noktasında merkez haline gelebilme potansiyeline sahiptir. Rusya, İran, Azerbaycan ve Irak'taki enerji kaynakları Türkiye üzerinden dünya piyasalarına aktarılmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye hali hazırda, çevresinde bir enerji transit merkezi konumundadır.

Son gelişmeler:

Yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı denklem dışı bırakmalara karşı kendi çıkarlarını korumak isteyen Türkiye de bölgede diplomatik faaliyetlerini artırıyor ve askeri önlemleri de gündeminde tutuyor. Bu kapsamda Türkiye ilk hamlesini Şubat 2018'de yaptı. İtalyan enerji şirketi ENI tarafından adanın güney doğusunda yer alan 3. bloğa gönderilmek istenilen Saipem 12000 isimli sondaj gemisi, Türk donanması tarafından durduruldu. Gemi bölgede bir süre bekledikten sonra geri dönmek zorunda kaldı.

2013'te petrol ve gaz araştırmalarında kullanılmak üzere satın alınan sismografik araştırma gemisi Barbaros Hayreddin Paşa, kendisine eşlik eden donanma unsurlarıyla birlikte 2018'de Akdeniz'e geçerek 2 ve 3 boyutlu sismik çalışmalarına başladı ve deyim yerindeyse bölgenin röntgenini çekti. Barbaros Hayreddin Paşa gemisinin 2018 Ekim'de Yunanistan'a ait bir fırkateynin tacizine uğramasının ardından Türk Deniz Kuvvetleri Yunan gemisinin faaliyetlerini önleyerek fırkateyni bölgeden uzaklaştırdı.

Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun kurulması sonrasında ise Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Türkiye tüm tedbirleri almaya devam edeceğini açıklamıştır. Türkiye'nin kararlılığını bölgedeki tüm aktörlere gösteren son gelişme ise Yazılı Seyir Uyarı Sistemi (Navtex) ile Fatih sondaj gemisinin adanın batısında çalışmalara başlayacağını 3 Mayıs 2019'ta ilan edilmesidir. 3 Eylül'e kadar bölgede kalacağı duyurulan Fatih, Kıbrıs adasının yaklaşık 60 kilometre batısındaki noktada çalışmalarına başladı. Navtex sistemine göre, Barbaros Hayreddin Paşa gemisinin de adanın güneyinde Mısır deniz sahasında yakın bir bölgede

31 Temmuz'a kadar çalışacağı açıklandı. Fatih'in sondaj çalışmalarına başladığı bölgenin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek taraflı ilan ettiği münhasır ekonomik bölgesinde kaldığı iddia ediliyor ancak bu nokta Türkiye'nin deniz yetki sahaları içinde bulunuyor ve TPAO dahu sahalarında çalışmalarını yürütüyor.

Türkiye'nin sondaja başlamasıyla bölgede farklı hedefleri olan AB, ABD, Rusya, Mısır ve Fransa, sondaj faaliyetlerini durdurması için Türkiye'ye çağrıda bulundu. AB'nin Dışişleri Bakanı konumundaki Federica Mogherini, Türkiye'nin Kıbrıs'ın egemenlik haklarına saygı duyması çağrısında bulunurken, ABD Dışişleri Bakanlığı da provokatif bulduğu bu adımın gerginliği artırma riski taşıdığını kaydetti. Her iki taraf da Türkiye'den faaliyetlerini durdurmasını istedi.

Dışişleri Bakanlığı ise art arda yaptığı açıklamalarda, Türkiye'nin sondaj ve sismik gemilerinin, kendi kıta sahanlığında olduğunu sondaj faaliyetlerine kararlılıkla devam edileceğini belirtti. ABD'nin açıklamasını gerçeklikten kopuk bulan Dışişleri, "Üçüncü tarafların kendilerini uluslararası mahkeme yerine koyarak deniz sınırlarının nereden geçeceğini tayin etmeye çalışmaları kabul edilemez" dedi. AB'yi de Kıbrıs sorunun çözümü konusunda şu ana kadar hiçbir olumlu adım atmakla suçlayan Türkiye, Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminde dışlanmasına dönük çabalara karşı çıkacağını kaydetti.

Sonuç:

Doğu Akdeniz'de kurulan enerji denklemlerinin dışında tutulan Türkiye; hem enerji güvenliği noktasında stratejik konumunu hem de kıta sahanlığı bakımından uluslararası hukuk kuralları çerçevesindeki haklarını kullanarak bölgedeki en önemli aktörlerden biri olduğunu göstermelidir.

Bugüne dek, tek taraflı girişimlerin önüne başarıyla geçilmiştir. Ancak bu strateji geçici bir çözüm sağlayabilir. Türkiye uzun vadeli ve sürdürülebilir bir politikaya ihtiyaç duymaktadır. Bu politika Kıbrıs sorununun çözümü, Türkiye'nin doğalgaz arama çalışmaları, bölgeden çıkarılacak gazın hangi güzergâh üzerinden dağıtılacağı, Türkiye'nin genel anlamda enerji politikaları, devam eden süreçte hangi bölgesel ve küresel aktörlerle işbirliği yapılacağı gibi meselelere de yanıt veren kapsamlı bir politika olmalıdır.

Bu politikanın planlanmasında en ciddi sorun bölgesel ve küresel aktörlerin belirlenmesidir. Maalesef Türkiye, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan hemen hemen tüm ülkelerle ciddi dış politika sorunları yaşamaktadır. İsrail, Mısır, Yunanistan ve Kıbrıs bir enerji bloğu oluşturma çabasına girmişlerdir ve bu eksen Türkiye'yle ilişkilerinde bir koz olarak kullanılmaktadırlar. Türkiye bu bölgesel aktörlerle haklı ve anlaşılabilir nedenlerle uzlaşmazlıkları yaşıyor olsa da bütün bu sorunlar Türkiye'yi Doğu Akdeniz enerji denkleminde yalnızlaştırmaktadır.

Doğu Akdeniz politikasında küresel ortakların belirlenmesi de ciddi zorluklar getirmektedir. Türkiye uzun bir süredir ABD ve AB ile sorunlu ilişkiler yürütmektedir. Her ikisi de Doğu Akdeniz gazıyla yakından ilgilenmekte ve Türkiye'yi dışarıda bırakan bölgesel blokla birlikte hareket etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin ortaklık kurabileceği küresel aktörler olarak Rusya ve Çin ön plana çıkmaktadır.

Rusya, Suriye'deki iç savaşa dahil olduğu günden itibaren Doğu Akdeniz'deki varlığını iyice pekiştirmiştir. Ayrıca Doğu Akdeniz doğalgazını kendi kaynakları için alternatif olabilecek ve Avrupa'nın Rus doğalgazına bağımlılığını azaltacak bir kaynak olarak görmektedir. Bunun yanı sıra Rusya'nın bağımsız en büyük doğalgaz şirketi Novatek, Lübnan'da Eni ve Total ile birlikte kurduğu konsorsiyumla rezerv aramaya hazırlanıyor. Rus şirketleri Suriye'nin kıyılarında sondaj yapma haklarını ellerinde bulunduruyor. Çin ise stratejik liman yatırımlarıyla bölgeye etki etmeye çalışmaktadır.

Rusya ve Çin, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki rekabette yanına çekebileceği önemli aktörlerdir. Fakat ikisinin de pragmatik dış politikalar izledikleri ve Türkiye'yle ortaklık kurarken diğer bölge ülkeleriyle ilişkilerini bozmak istemeyecekleri unutulmamalıdır. Türkiye'nin bölgede sondaja başlaması sonrasında Rusya'dan da tepkilerin gelmesi, bu ülkenin Kıbrıs Cumhuriyeti ile ne kadar yakın ilişkide olduğunun ve bölgedeki gelecek enerji planlarına Kıbrıs'ı ne kadar dahil ettiğinin bir göstergesi. Bu sebeple Türkiye'nin dış politikasında giderek Rusya ve Çin'e dayanmasının yaratacağı riskler iyi değerlendirilmeli ve Batılı ülkelerle

işbirliği kapısını kapatmanın doğurabileceği sonuçlar da çok iyi düşünülmelidir.

Türkiye hem enerji kaynaklarına sahip ülkeler hem de bu kaynaklara ihtiyaç duyan ülkeler arasında sahip olduğu coğrafi konumun avantajlarıyla ve üstlendiği önemli rollerle, bölgedeki sorunların barış ve istikrar ortamını zedelemeyecek şekilde çözüme kavuşması için çalışmaktadır. Bölge açısından enerji transferinde en ideal güzergâh olan Türkiye, mevcut uluslararası enerji projelerine ek olarak Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan kaynakların transferi ile enerjide merkez ülke olma fırsatını somutlaştırarak önemli enerji ticaret merkezlerinden biri olma hedefine ulaşabilecektir.

Kaynakça

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246>

<https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-yeni-enerji-kaynaklarinin-ekonomi-politigi/>

<https://www.star.com.tr/ekonomi/turkiyenin-dogu-akdenizdeki-petrol-ve-gaz-arama-faaliyetleri-dengeleri-degistirdi-haber-1452824/>

<https://tr.euronews.com/2019/05/05/dogu-akdeniz-dogalgaz-bilmecesi-turkiye-nasil-etkilenecek-israil-kibris-misir-exxon-abd>

Ozan, Emre 'Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Stratejisi', <https://ankasam.org/dogu-akdeniz-ve-turkiyenin-stratejisi/>

